

SOLER, Jordi (2010)

La política de protecció d'espais naturals de la Diputació de Barcelona

Barcelona: Diputació de Barcelona, 225 p.

Col·lecció Estudis. Sèrie Territori, núm. 8

ISBN: 978-84-9803-379-3

La regió metropolitana de Barcelona és, sens dubte, l'àrea territorialment més transformada de tot Catalunya. El fet de tractar-se d'un àmbit densament poblat, intensament urbanitzat, dotat de grans infraestructures i on es concentra el gruix de l'activitat socioeconòmica del Principat expliquen aquesta realitat. Ara bé, al costat d'aquesta profunda transformació, la regió metropolitana també disposa d'uns espais naturals que apleguen uns valors reconeguts, tant des del punt de vista biològic, com geològic, paisatgístic, del patrimoni cultural i de la pròpia activitat econòmica, que han esdevingut un clar actiu social, progressivament apreciat i freqüentat pel conjunt de la ciutadania. Conjugar la preservació d'aquests espais, en el marc d'una àrea geogràfica com la descrita, representa un repte en l'assoliment del qual es treballa, des de diverses vessants, al llarg de les darreres dècades. Des d'aquesta òptica, l'aparició del llibre objecte de la present ressenya és del tot oportuna.

Jordi Soler Insa, el seu autor, és llicenciat en Pedagogia i Geografia per la Universitat de Barcelona. Ha desenvolupat la trajectòria professional bàsicament en la protecció d'espais naturals gestionats per la Diputació de Barcelona. Així, ha estat director del Parc Natural del Montseny durant vuit anys (1996-2004), a més a més d'altres responsabilitats assumides en etapes més breus. De forma complementària, s'inclou la seva experiència en cooperació internacional en planificació de la gestió de parcs i reserves, fonamentalment de l'Amèrica Llatina.

Al llibre, Jordi Soler es dedica a fer un repàs i aborda el que ha estat l'evolució

de les polítiques de protecció dels espais naturals que la Diputació de Barcelona ha impulsat en el territori de la seva competència. Això des del moment en què, en plena dècada de 1960, aprofitant les possibilitats que es derivaven de la legislació urbanística franquista, va iniciar una política de planificació i gestió d'aquests espais naturals que ha suposat un cas singular dins l'Administració local. El contingut de l'obra, però, no es queda només en l'anàlisi d'aquesta trajectòria prou rica i interessant de conèixer, sinó que també efectua un emmarcament cronològic previ que ajuda a entendre els fonaments teòrics i discursius que condueixen a l'etapa de plena actuació, ja dins del segon franquisme. Tal com reconeix a la presentació del llibre, Josep Mayoral, diputat president de l'àrea d'Espais Naturals, a la publicació s'hi entrelaça la seqüència històrica amb les motivacions, de vegades ocultes, que han fixat els avenços en les polítiques de protecció, aspecte que possibilita que se'n facin lectures tant d'índole sociopolítica com sectorial. És una consideració que permet evidenciar que el debat sobre la planificació del territori i el seu marc competencial no són gens nous, que continua plenament vigent a l'actualitat i que encara no s'ha resolt de manera satisfactòria.

D'acord amb el que s'acaba de dir, malgrat que el llibre dedica el capítol més extens a l'anàlisi del paper que ha tingut la Diputació de Barcelona en la protecció dels espais naturals, hi ha quatre capítols previs més curts centrats en qüestions com ara el propi concepte de *protecció* aplicat als espais naturals, d'una banda, i el naixement i la difusió de les

idees proteccionistes, de l'altra. Això tant a nivell mundial com, particularment, en les escales espanyola i catalana. Per bé que es planteja la fita de 1872 com a crucial, ja que és llavors quan neix Yellowstone, el primer parc nacional del món, i quan es formula jurídicament la idea de protecció dels espais naturals per part dels poders públics, no és menys cert que les nocions de conservació i respecte vers la natura són molt anteriors al segle XIX. Això no obstant, l'autor considera que és la influència que deixa la Il·lustració el que permet començar a parlar d'una conceptualització de les idees de preservació del medi i dels recursos naturals. Així, al capítol que fa d'introducció a la temàtica, situa l'emergència de les intencions proteccionistes des de dues perspectives. Primerament, des de la mateixa Il·lustració, amb un discurs racionalista i antropocèntric que confia en les possibilitats enormes que ofereix l'exercici de la raó i dels coneixements científics per posar-los al servei d'un aprofitament ordenat dels recursos naturals. En segon lloc, ja en ple segle XIX, de la mà del romanticisme, quan progressarà una concepció que sacralitza la natura i que la identifica amb valors ètics, metafísics o inclús patriòtics i que exercirà més influència en el naixement de les fórmules de protecció de determinats espais naturals. Són dues concepcions que, segons Soler, tenen una llarga trajectòria i transcendència, pel fet que, sota modalitats i conceptes ideològics i científics renovats, han sobreviscut fins als nostres dies i s'han combinat, sovint, a l'hora d'implementar la protecció dels espais naturals.

La revolució industrial i el trànsit des d'una civilització rural fins a una d'urbana durant la segona meitat del segle XIX explicaran la voluntat creixent de reconciliar la societat i l'entorn. D'aquí que la valoració i la necessitat de protegir els espais poc modificats per l'activitat humana i els seus paisatges guanyi posicions i faciliti l'aparició

de moviments alpinistes, excursionistes i naturalistes. És en aquesta concepció de la protecció, entesa com una nova fórmula de trobada entre la societat i l'entorn, que l'autor situa el naixement dels primers espais naturals oficialment reconeguts. També incentivarà que, des de l'higienisme, es reivindicui la preservació dels espais naturals dins les pròpies ciutats i al seu voltant com una millora de les condicions de vida d'un proletariat d'origen rural que, amb la seva arribada constant, no deixava de fer augmentar les dimensions de les urbs. Des d'aquesta perspectiva, la Barcelona decimonònica i industrial serà un bon exemple on es podran promoure aquests raonaments i on serà possible difondre unes primeres propostes des dels àmbits de l'urbanisme i la planificació.

Després de dedicar els dos primers capítols a assentar els supòsits descrits, s'atterra en el que serà el desenvolupament inicial de les idees proteccionistes a Espanya i a Catalunya, a les darreries del segle XIX i el primer terç del XX. En l'àmbit del proteccionisme espanyol, es parlarà de les dues tradicions que hi confluiran. D'una banda, una de tall més aristocràtic i cinegètic, amb personalitats com ara Pedro Pidal, qui impulsà l'aprovació, el 1916, d'una de les primeres lleis de parcs nacionals a Europa. De l'altra banda, una tradició de perfil més científic, naturalista i lliurepensador encapçalat pel geòleg i geògraf Eduardo Hernández-Pacheco. En el cas català, se citen les aportacions de Rubió i Tudurí i el naixement de la Sociedad Cívica Ciudad Jardín. En sobresurt, igualment, la tasca duta a terme per l'enginyer Rafael Puig i Valls, qui viatjà als Estats Units i conegué de primera mà l'experiència de Yellowstone. D'ell resten, entre d'altres, les propostes per crear els parcs nacionals de Montserrat, Collserola o el Montseny. No hi manca aquí tot el reguitzell d'aportacions fetes des de l'excursionisme i de l'aixopluc discursiu

i ideològic que es farà des de la Renaixença. En l'àmbit català, es dedica una atenció especial a tractar l'acció portada a cap des de la Mancomunitat de Catalunya a la dècada de 1920 i que es pot considerar l'inici de l'experiència de la Diputació de Barcelona en matèria de protecció dels espais naturals, amb la creació del Patronat de la Muntanya del Montseny (1928) com a assoliment més reconegut. Es clou el capítol amb l'etapa de la Generalitat republicana, que tindrà com a acció més puntera en el tema la publicació del *Regional Planning* o Pla de Distribució en Zones del Territori Català (1932), elaborat i impulsat pels germans Rubió i Tudurí.

Abans d'entrar pròpiament en l'anàlisi del paper que ha tingut la Diputació de Barcelona en la protecció dels espais naturals, Jordi Soler realitza una darrera aturada, que és la de la difusió de la «consciència ecològica» al món i que s'ubica tant en l'impacte que deixà la Segona Guerra Mundial com en la fase d'intens creixement econòmic i de consumisme que es viurà als anys posteriors. L'ús desaforat de recursos naturals i la proliferació d'accidents i desastres ecològics contribuirà a generalitzar la percepció de crisi ambiental i la necessitat, com succeí un segle abans, de reconciliar les relacions entre la societat i la natura.

En el context d'aquesta sensibilitat internacional creixent pels aspectes ambientals, reeixiran les propostes fetes des de la Diputació de Barcelona, a la dècada de 1960, per impulsar la protecció dels espais d'interès natural de la província. És evident que les circumstàncies que llavors travessa la demarcació faran la resta, amb uns fluxos immigratoris molt vigorosos i amb una acceleració de l'ocupació indiscriminada i depredadora del sòl rústic que feia perillar el futur d'aquests espais. Les atribucions que atorgava la Ley del Suelo de 1956 permeten a la Diputació posar en marxa una política de protecció d'espais natu-

ral tot recurrent a la formulació dels plans especials urbanístics. El capítol central del llibre de Jordi Soler tracta les vicissituds que van anar aparellades a l'aplicació d'uns instruments urbanístics que es volgueren implementar amb una voluntat proteccionista. S'inclou aquí el procés que va conduir a l'aprovació del Pla General d'Ordenació de la Província de Barcelona (1963), que incorporava el catàleg de parcs naturals provincials, així com l'aprovació posterior dels primers plans especials de protecció: Sant Llorenç del Munt (1972) i el Montseny (1977). Complementàriament, es dedicarà una atenció destacada al desplegament de la política de protecció de la Generalitat de Catalunya i a la lògica territorial que ha prevalgut, darrerament, en la protecció dels espais naturals barcelonins, amb projectes com ara *L'anella verda* o la gestió de la Xarxa de Parcs Naturals.

Al marge dels annexos, integrats per una cronologia de dotze pàgines i una bibliografia de set, l'obra de Jordi Soler es tanca amb un capítol de suggestives conclusions que conviden a reflexionar sobre el que pot ser el futur de les polítiques de protecció a la demarcació barcelonina. Aquestes conclusions se centren en dues qüestions primordials: d'una banda, com s'ha d'orientar al llarg dels propers anys la gestió de les àrees naturals protegides davant els nous paradigmes que hi incideixen; d'una altra, l'encaix que acabarà tenint la mateixa Diputació en el nou marc jurídic i d'organització territorial que s'albirava per a Catalunya. Sens dubte, són dues qüestions centrals que caldrà contemplar per tal que les polítiques de protecció dels espais naturals permetin oferir un balanç prou satisfactori.

David Pavón Gamero
 Universitat de Girona
 Departament de Geografia
 david.pavon@udg.edu

